

6. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ

Διὰ τῶν γενομένων κατὰ τὸ λήξαν ἔτος 1924 ἀνασκαφῶν ἐν τῷ Ἱερῷ τῆς Ἐπιδαύρου ἀπεκαλύφθη δλόκληρος ἡ διὰ μωσαϊκοῦ ἐπεστρωμένη μεγάλη αἶθουσα τοῦ μείζονος τῶν παρὰ τὴν καλουμένην δεξαμενὴν τοῦ «Ἀντωνίνου» δύο συνεχομένων οἰκοδομημάτων, ἐξηρευνήθησαν δὲ διὰ σκαφῆς καὶ ὅσαι ἀνεξερευνήτοι ἦσαν αἶθουσαι αὐτοῦ. Διὰ τοιούτων δ' ἐργασιῶν συνεπληρώθη σχεδὸν ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἐξερευνήσις τοῦ οἰκοδομήματος· οὕτω δ' ἐγένετο δυνατὴ καὶ ἡ πρὸς δημοσίευσιν ἐκπόνησις τοῦ σχεδίου ἀμφοτέρων τῶν οἰκοδομημάτων.

Παράκεινται τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα καὶ συνεχόνται οὕτως, ὥστε ἐμφανίζονται ὡς ἀποτελοῦντα ἐν ὅλον οἰκοδόμημα (διώροφον καὶ τριώροφον), συγκείμενον ἐκ δύο ἀνίσων τὸ μέγεθος κτισμάτων, ὧν ἕκαστερον ἐχρησίμευε πρὸς λήψιν θερμῶν λουτρῶν, ἐπιτυγχανομένην διὰ θερμοῦ ἀέρος ἐν τοῖς ὑπογείοις (ὑποκαύστοις) κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Σεργίου Ὁράτα, ὡς γνωστόν, γενομένην ἐφεύρεσιν ἐν Πομπηίᾳ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σύλλα. Τὸ δάπεδον τῶν πρὸς λοῦσιν διαμερισμάτων κατεσκευάζετο κοῖλον ὑποστηριζόμενον ὑπὸ πολυαρίθμων μικρῶν κιονίσκων ἐκ πλίνθων, ὡς βλέπομεν ἐν τοῖς περὶ ὧν ὁ λόγος οἰκοδομήμασιν, ἐν τούτῳ δὲ τῷ ὑπογείῳ χώρῳ παρήγετο διὰ καύσεως τὸ θερμομαντικόν, ὅπερ διὰ μεταλλίων σωλῆνων διωχετεύετο εἰς τὰ ἄνω διαμερίσματα καὶ διεχέετο ἐν αὐτοῖς. Δι' ὅλου τοῦ σφριζομένου ὕψους τῶν τοίχων διήκουσι καθέτως βαίνουσαι ἐγκοπαί, αἵτινες ἐχρησίμευον πρὸς ὑποδοχὴν τῶν σωλῆνων. Τὸ σύστημα ἄρα τοῦτο τῆς δι' ὑποκαύσεως παραγωγῆς καὶ διοχετεύσεως εἰς τὰς ἄνω αἰθούσας θερμομαντικοῦ εἶναι αὐτὸ τὸ σημερινὸν σύστημα τοῦ «καλοριφέρ».

Τὸ μεγαλύτερον τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος οἰκοδομημάτων καταλαμβάνει ἔκτασιν 1900 μέτρων, τὸ δὲ μικρότερον 850 μ. Ἀμφοτέρω δὲ εἶναι σύγχρονα, ἔχουσι τὸν αὐτὸν τρόπον οἰκοδομίας καὶ τὰς αὐτὰς οἰκοδομικὰς ὕλας, τὴν αὐτὴν διάταξιν τῶν διαμερισμάτων, τὴν αὐτὴν κατασκευὴν καὶ διάταξιν τῶν ὑποκαύστων καὶ τὴν αὐτὴν ἐσωτερικὴν διακόσμησιν τῶν τε δαπέδων καὶ τῶν τοίχων. Αἱ μὲν μεγάλαι αἶθουσαι ἔχουσι τὰ δάπεδα ἐπεστρωμένα διὰ μωσαϊκῶν, αἱ δὲ μικραὶ διὰ μαρμαρίνων πλακῶν. Ἐπίσης δὲ διὰ μαρμαρίνων πλακῶν ἦσαν ἐπενδεδυμένοι καὶ οἱ τοῖχοι κατὰ τὸ κάτω τοῦλάχιστον μέρος. Ἡ μεγίστη τῶν αἰθουσῶν τοῦ μεγαλυτέρου οἰκο-

δομήματος ἦτο διώροφος ἴσως, διηρεῖτο εἰς τρία τμήματα, ὧν τὸ μέσον μεγαλύτερον, καὶ εἶχε δέκα κατὰ μῆκος τόξα ὑποβαστάζοντα τὴν στέγην. Μῆκος ἔχει αὕτη 37 καὶ πλάτος $8\frac{1}{2}$ μέτρων.

Περαιτέρω ἔρευνα θέλει ἴσως δεῖξει, ἂν τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος πολυσύνθετον, περισπούδαστον καὶ πρωτοφανές ἐν Ἑλλάδι διπλοῦν Ῥωμαϊκὸν κτίσμα ἀποκλειστικόν (;) εἶχε προρισμὸν νὰ χρησιμεύῃ ὡς λουτρῶν (Thermae) καὶ ποῖαν τινὰ δύναται ἴσως νὰ ἔχη τοῦτο σχέσιον πρὸς τὰ ὑπὸ Ἄντωνίνου, «ἀνδρὸς τῆς συγκλήτου βουλῆς» κατὰ Πανσανίαν, κτισθέντα ἐν τῷ Ἱερῷ οἰκοδομήματα.

Π. ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ

7. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΣΤΥΜΦΑΛΩΙ

Αἱ ἐν ἀρχαία Στυμφάλῳ δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας ἐνεργηθεῖσαι ἀνασκαφαὶ διήρκεσαν κατὰ τὸ πρῶτον τοῦτο ἔτος λόγῳ τῆς μικρᾶς παρασχεθείσης πιστώσεως (δραχ. 3000) μίαν περίπου ἑβδομάδα, ἀπὸ τῆς 19ης μέχρι τῆς 25ης Σεπτεμβρίου 1924.

Παρὰ τὴν βραχεῖαν ὅμως διάρκειαν τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀνασκαφῶν ὑπῆρξαν λίαν ἱκανοποιητικά.

Ἐναρξίς τῆς ἀνασκαφῆς ἐγένετο κατὰ τὴν τοποθεσίαν Βελατσοῦρι, ἦτοι παρὰ τοὺς πρόποδας τῆς βραχώδους γλώσσης, ἣτις σχηματίζει τὸ ΒΔ κράσπεδον τῆς λίμνης καὶ δὴ εὐθὺς ὑπὸ τὴν μεγάλην πειόμορφον κατατομὴν (εἶκ. I), πρὸ τῆς ὁποίας ἔκειτο πιθανῶς ἡ ἀγορὰ τῆς ἀρχαίας Στυμφάλου¹⁾.

Ἐπωφεληθεὶς τῆς ἐξαιρετικῆς ξηρασίας τοῦ 1924, λόγῳ τῆς ὁποίας ἡ λίμνη εἶχεν ἀποσυρθῆ περὶ τὰ 100 ὄλα μέτρα πέρα τῆς εἰρημένης κατατομῆς, ἦν ἐν καιρῷ χειμῶνος κατακλύζει μέχρις ὕψους 2,00 μ., ἐπελήφθην σκαφικῆς ἐρεύνης ἐν τῷ ἐλευθερωθέντι ἀπὸ τῶν ὑδάτων τμήματι καὶ ἀπεκά-

¹⁾ Ἡ ἔκτασις τῆς ἀρχαίας Στυμφάλου ὁρίζεται ἀσφαλῶς ἐκ τῶν τειχῶν, αἵτινα τὴν περιέβαλλον καὶ ὧν σαφῆ λείψανα διατηροῦνται ποῦ μὲν ἐν θεμελίοις, ποῦ δὲ καὶ εἰς ἱκανὸν ὕψος. Μίαν τῶν μεγαλυτέρων διαμέτρων τῆς περιοχῆς τῆς ἀρχαίας πόλεως, μῆκους 850 περίπου μέτρων, σχηματίζει ἡ γραμμὴ, ἣτις ἐνώνει τὴν κατὰ τὴν βόρειον πλευρὰν τῆς περιοχῆς κατὰ τοὺς πρόποδας τῆς Κυλλήνης κειμένην καὶ παραπλεύρως τοῦ ναοῦ τῆς Στυμφαλίας Ἀρτέμιδος πιθανῶς ἰδρυμένην μεσαιωνικὴν ἐκκλησίαν πρὸς τὴν καμπὴν τοῦ τείχους τὴν κατεσκευασμένην 70 περίπου μέτρα πρὸς νότον τῆς πειομόρφου κατατομῆς, παρ' ἣν καὶ ἐγένετο τῆς ἀνασκαφῆς ἡ ἑναρξίς.